

СЛОБОДАН ВОЈЧИЋ

ИДУЋИ БИРЧАНИНОВОМ

(прича радозналост пролазника)

Волим Бирчанинову. Тако је недавно на некој ТВ, а можда су то биле и неке новине, изјавила позната глумица, чијег имена, нажалост, не могу да се сетим у овом тренутку, али сетићу се, ретко идем у биоскоп, а још ређе у позориште. Глумица је затечена у башти једног од кафића у тој улици. Волим Бирчанинову, рекла је, јер је ту увек пуно света, ваљда због тих амбасада, а пролазе и познате фаце па често сретнем неког од пријатеља и колега и са њим се слатко испричам. Неки од њих у овој башти имају резервисане столове од пролећа до јесени... А што не кажеш да су новине писале да је у тој улици под цип познатог политичара, док је седео у новоотвореном кафићу, подметнут експлозив, прогунђао сам као неко досадно чангрисало.

Ја немам свој сто у неком од кафића у Бирчаниновој. Ни у било којој улици. Ја само користим тротоар у Бирчаниновој, и то само с једне стране, оне леве, гледано од Карађорђевог парка надоле, а десне у обрнутом правцу, два пута дневно, ујутру и у три поподне, у одласку на посао и у повратку с посла. То је од 20 до 23 дана у месецу, или од 40 до 46 пролазака, док је то на годишњем нивоу (хвала Богу, служило ме здравље!) износило, ако сам добро израчунао, између 480 и 552 пута. Одустајем од рачунања колико сам пута, за ових 38 година колико радим, прошао Бирчаниновом. То ми је најкраћи пут од куће до посла, што бих га мењао. Мораћу, помислио сам подстакнут изјавом познате глумице, којој, нажалост, не могу да се сетим имена, али сетићу се, убудуће да посветим мало више пажње улици којом пролазим, да дигнем главу, а не да само гледам у врхове својих ципела, да и ја видим шта је то толико лепо у Бирчаниновој.

Од тог дана више се не догађа да прођем Бирчаниновом тек тако, без везе, тек да пронесем дупе од тачке А до тачке Б. Не. Пролазим широм отворених очију. И, шта сам запазио? Прво што сам запазио беше да сам готово сваког дана, готово у исто доба дана и готово на истим местима, између Ресавске и Делиградске, сретао четири особе: мушкарца с ташном, сличној оној какву и ја носим, који се враћа с посла, као и ја, затим жену која шета своје џепно кученце, као у оном филму, нисам га гледао, али сам чуо за њега, и, напослетку, човека са девојчицом. Били су просто неизбежни, распоређени као покретни улични инвентар. Човека с ташном готово (зар не употребљаваш пречесто реч „готово”, могао би да ме пита неки језички чистунац) и не погледам (његова судбина вероватно је слична мојој, диринчи од 7 до 3, што значи да је потпуно незанимљива), јер се бојим да ће једног дана почети да ми се јавља, тако то бива временом, а онда ћу и ја морати да одговорим истом мером. А ја то не волим. Ни са ким не волим да имам посла, сем са онима са којима морам. Жену са кученцем обавезно погледам, јер понекад, кад су овако топли дани, обуче танку мајицу кроз коју пробијају оштре брадавице њених дојки, уперене у пролазнике, па и у мене, очекујући да ће ми једном узвратити поглед, али то се досад није догодило. Дешава се да је баш тада, као да зна о чему размишљам, кученце нагло цимне напред, тако да она присилно пролети поред мене. Са човеком с девојчицом успоставио сам чак, мада, напомињем, мимо своје воље, одређени контакт, о чему желим да известим у овој причи.

Зауставио ме је насред улице, тај човек са девојчицом. Човек је мршав, сув у лицу, у изгужваном црном оделу, а како је изгледала девојчица у том првом сусрету, право да вам кажем, нисам ни приметио. Нисам ни обратио пажњу на њу, чекајући да чујем шта ће да ме пита човек који ми се обратио. Јер он је управо рекао: „Могу ли нешто да вас питам”. „Питајте слободно”, рекао сам и загледао се у њега. „Водим дете из болнице, немам довољно пара за лекове, да ли бисте имали неки динар да ми дате?” Суочен са сличним питањем, честим на београдским улицама, реаговао сам брзо, нервозно, одбојно. Нисам му чак ни одговорио. Нисам ни погледао девојчицу. Само сам се накомрштио и одмахнуо руком. Прођи ме се човече! И продужио, наравно. После педесетак метара, не раније, окренуо сам се и видео: тамо негде наспрам амбасада Бугарске и Италије, мршави човек с девојчицом беше зауставио следећег пролазника, који је, исто као и ја, видео сам добро, одмахнуо руком и наставио својим путем.

После дан или два, највише три, отприлике на истом месту, док није проговорио, нисам ни приметио да ми се обраћа исти онај

мршави човек са девојчицом. Био је у истом изгужваном црном оделу, а сад сам стигао да погледам у девојчицу. Мршава, као и отац, у некој безбојној хаљиници (да ли је то некад била драп боја?), с ранчићем на леђима, заиста је била бледа, с упалим образима и плашљивим очима. „Извините, могу ли нешто да вас питам”, рекао је, а ја сам, знајући шта ће да ме пита, рекао: „Треба вам за лекове, је ли тако?” Климнуо је главом. „Зар их већ нисте купили?”, био сам, не знам зашто, није то у мојој природи, груб и већ заљуљах раменима да продужим, кад он рече: „Били смо поново код лекара, мораће да се оперише”. Тад сам поново погледао у девојчицу. И сусрео се с њеним обореним погледом. Фолирају, помислих, поучен искуством с београдских улица. „Жао ми је”, рекао сам, „али не могу да вам помогнем”. И сместа кренух. Нисам желео да чујем још нешто. Да се не поколеbam. Склон сам томе. Једини спас од ових честих уличних препада јесте у брзом ходу, помислих и убрзах корак. Нисам се, као прошли пут, окренуо да проверим да ли су већ стартовали на нову жртву, што да се окрећем, мислио сам, кад сам сигуран да је тако.

Опет су прошла два или три дана, не више, вучем се одоздо нагоре Бирчаниновом, ускоро би требало да се сусретнем са човеком с ташном сличној мојој, на углу са Ресавском волим да застанем и погледам налево; улица прво благо понире до Немањине, а онда се благо уздиже све тамо до Цркве Светог Марка, и, ако угледам трамвај како из Немањине завија према Београђанки, волим да га испратим све до цркве. Није било трамваја, па ни дужег застоја. Ево га, човек са ташном иде према мени, али није ни покушао да погледа у мене. Само што сам се разминуо с њим (данас је, рекао бих, изашао нешто раније с посла?), морао сам да се померим у страну да прође дама са кученцетом, чије су се груди њихале у ритму којим ју је куче вукло. На следећем углу, пре него што сам закорачио да пресечем Улицу Светозара Марковића, испред ногу ми се створи човек с девојчицом. И као да ме никад није видео, пресамити се преда мном и рече: „Извините, могу ли нешто да вас питам”. Мој одговор је био: „Зар се нисмо упознали већ два пута”. Гледао ме је као да не верује да смо се икад видели. А онда сам додао нешто што ме је касније, кад сам мало размислио, нагнало да се постидим. „Питајте, али немојте, молим вас, више да ми тражите паре”. Ништа није рекао, као да је намах остао без језика, само је цимнуо девојчицу за руку и продужио улицом, доле, према Кнез Милошевој. Можда је хтео нешто друго да ме пита, кориио сам себе целим путем до куће. И нисам се осећао добро тог дана. Не знам да ли је то због тога, али нисам се осећао добро у остатку тог дана.

Да бих исправио тај гаф, кад смо се следећи пут срели, опет ту негде на потезу између Ресавске и Краља Милутина, и отприлике у исто време, око три поподне, први сам проговорио. „Како је девојчица”, питао сам, а видео сам, није било тешко видети, да јој није добро. „Мора на операцију у иностранство”, рекао је. „Има урођену срчану ману. А за операцију треба много новца”. Ћутао сам. Заћутао је и он. Нисам се усуђивао да питам колико је то новца потребно, јер зашто да питам кад то није моја брига. Ипак сам рекао: „Обрати се неким новинама, пођи у телевизију, покажи им документацију, они могу да ти помогну”. Слушао ме је пажљиво, не трепћући. Онда сам извадио свој мршави новчаник, загледао се у њега, пребројио паре, извукао новчаницу скромне вредности и пружио му је. „Немам више”, рекао сам. Захвалио је саставивши дланове у висини груди, уз дубок наклон. То исто је урадила и девојчица. Било ми је некако лакше. Нисам направио бог зна какво дело, а ипак сам се осећао некако боље.

Прошло је можда десетак дана. Како овде време лети! Човек са девојчицом искрсну испред мене, баш испред маркета на углу Бирчанинове и Краља Милутина. Не бих га ни видео, јер се бејаш окренуо да се уверим да ли је то заиста поред мене прошао председник Савезне скупштине Зоран Шапи, у фармеркама и спортској јакни, с пуним кесама у рукама (човек се месец или два пре тога, како сам прочитао у новинама, оженио), да ми се није обратио. „Добар дан”, рекао је савијајући се да ме поздрави, толико дубоко се савио да ми је било непријатно, ко сам ја да се неко толико сагне преда мном. И девојчица се, рекао бих, насмешила. Завукао је руку у унутрашњи џеп сакоа, оног истог црног одела, које је сијало од силне прљавштине и тешке изношености, и извадио парче згужване новине. „Писале Новости о малој. Објавиле жиро-рачун за скупљање помоћи”. „Фино”, рекао сам. Узео сам из његове руке то парче новина и на брзину, да не испаднем незаинтересован, очима само прелетео текст. Запазио сам да се мала зове Споменка. За то време, отац је гуслао и гуслао, да је она одличан ђак, да је таленат за математику, да је победник на више државних такмичења, али да има ту урођену срчану ману која може да доведе до најгорег ако се на време хируршки не одстрани. Иако ми се журило, морао сам да га саслушам до краја. Невоља је, рекао је, што та интервенција мора да се обави у Паризу, али како су и он и жена без посла, нису у могућности да скупе 20 хиљада евра, колико је потребно за операцију и болничке трошкове. Текст се завршавао позивом свим људима добре воље, који су у могућности да помогну, да уплате колико могу за операцију девојчице. Ту је био и број жиро-рачуна код једне банке. Уз текст је стајала и слика девојчице.

Погледао сам у слику, па у девојчицу. Не слажу се. Али није то ништа необично. „Јесам ли вам рекао”, не пропустих да истакнем свој допринос у томе. „Већ су стигли и први прилози”, рече кад му вратих текст. „Мали, али важно је да је кренуло”, додаде. „Упало је”, рекох тапшући га по рамену, „а сад идите и у телевизију”.

Гледао сам да окончам причу, већ сам се задржао дуже но што ми је одговарало, неким људима се не сме дозволити да се распричају. „Биће то у реду”, охрабрих их пословичним речима и, уз поздрав руком, наставих својим путем. Треба сад да убрзам, помислих, да бих надокнадио изгубљено време. Не смем много да пробијем сатницу по којој треба да стигнем кући. То би потом за последицу имало померање и свих осталих обавеза које ме чекају до краја дана: ручка, поподневне дремке, ритуалног испијања кафе са супругом, читања новина, пропитивања кћерке о њеним сутрашњим школским обавезама, гледања телевизије у трајању од најмање два сата, мерења притиска, свега, све до вечере и узимања лекова. Ако много закасим, долазим у опасност да нешто умањим или потпуно прескочим, што би ме учинило нервозним, а моја нервоза би аутоматски унела нервозу у кућу и пореметила уобичајени животни ритам.

Кад сам их следећи пут срео, отприлике у исто време, горе, високо, на углу Бирчанинове и Делиградске, њима се журило. Глатко би прошибали поред мене, као поред смрдљивог контејнера (кобајаги загледи према Славији на којој се, у поподневном шпицу, бежу заглавили трамваји), да их нисам зауставио. Из ината. Е, не може тако пријатељу, помислио сам. Рекох: „Еј, вас двоје, шта има ново?” „Паа... имаа”, отеже отац. „Прилог на БК видео је познати бизнисмен, рекао је да му не спомињемо име, позвао нас је телефоном и обећао да ће да плати све трошкове. Све. И операцију и све друго... Страшан човек. Ништа не тражи од нас. Осим да му не помињемо име. Жели, каже, да помогне да се сачува такав таленат. Сад баш журимо код њега.” „Дивно, баш дивно”, успео сам да кажем пре него што њих двоје, махнувши ми рукама, отперјаше Бирчаниновом. Нека, враћају ми мило за драго, рекох у себи задовољан што од мене више ништа не траже.

Наредних дана новине су објавиле више текстова с фотографијама о девојчици која се спрема за операцију срца у Паризу. Један лист је, чак, на предлог ученика из Споменкиног разреда, организовао акцију прикупљања новца за ту интервенцију. Из дана у дан, као извештаји о кретању девизног курса, излазила су обавештења о суми прикупљеног новца, као и нови позиви онима који то још нису урадили. Уз то редовно су ишли и прилози у којима се понавља да је девојчица математички таленат, од којег се

очекује да у будућности достојно репрезентује нашу земљу, праћени снимцима са такмичења, а у неким новинама су били и снимци из разреда, па за кухињским столом с књигом у рукама, па на каучу у соби уденута између родитеља. Наставници су хвалили њен дар, комшије њено кућно васпитање, а другарице и другови из разреда понављали као набубану лекцију да је Споменка увек спремна сваком да помогне, а родитељи молили за помоћ. Иако је прикупљена сума (анонимног добротвора нико није помињао!) већ далеко премашивала ону неопходну за потребе операције, пута и смештаја девојчице с пратиоцима на клиници, апели родитеља за помоћ нису престајали. „Хуманост нема граница”, гласио је назив редовне рубрике у листу који се највише експонирао у овој добротворној акцији. Паре су пристизале, конто је растао. Велики добротворни механизам се покренуо и нико није знао ко би и када требало да га заустави.

Закерало, какво сам, једног дана позвао сам уредника рубрике „Хуманост нема граница” да бих му скренуо пажњу на чињеницу да прикупљена средства за операцију мале Споменке, према извештају који сам прочитао у рубрици коју уређује, одавно превазилазе тражену суму, али се акција не обуставља. Зашто, питао сам. А зашто то вас интересује, узвратио је уредник. Нисам знао зашто ме то интересује, али интересовало ме је. „Па... онако, интересује ме”, рекао сам. А онда додао: „Волим да мислим о оном што прочитам.” „Ааа, тако, волите да мислите”, поспрдно се уредник. А онда је и он додао: „А зашто не помислите, кад се већ хвалите да волите да мислите, да би, не дај боже, тамо у Паризу нешто могло и да се искомпликује, да на пример операција одмах не успе те да мора да се понови, или да постоперативни опоравак потраје дуже него што је планирано, или нешто треће, па да затреба и више новца него што је предвиђено”. На крају је упитао: „Је ли тако?” Нисам одговорио на његово питање. Нисам хтео да кажем да је тако, јер то је оно што је он желео. Невољно сам спустио слушалицу.

Телевизија је сликала тренутке пред одлазак мале Споменке у Париз.

Примећујем да је отац у новом оделу, с краватом (насмејан, маше у камеру), а девојчица у розе хаљиници, с белим оковратником, и, рекао бих, лакованим ципелицама, дотерана као за неку школску свечаност (љуби се с мајком која, изгледа, остаје). Зашто ми је то важно? Зашто то уопште гледам? Лекар који ће их пратити даје стручну изјаву новинарима. На пут иде, објашњава ТВ-извештач, и уредник рубрике „Хуманост нема граница”, пропагатор акције прикупљања новца (то је тај са којим сам разговарао, помислио сам); они који су дали паре имају право да благовремено буду

информисани о свему. На аеродрому је и велика група ђака и наставника, родбина, комшије, а вероватно у маси има и оних који су дали паре за операцију. Ту су, каже на крају ТВ-извештач, и неки за које не зна ни ко су ни зашто су ту.

А онда медијски мук, никаквих вести, седам дана, петнаест дана, месец дана. Ништа, ништа. Као да је заборављена девојчица која је с великом помпом испраћена на операцију у Париз. Шта је било с њом? Је ли оперисана? Куповао сам све новине које су раније о њој писале, гледао по два-три ТВ-дневника, распитивао се код познаника. Нигде ништа. Само што сам у новинама које су, отварањем рубрике „Хуманост нема граница“, најзаслужније што је акција за прикупљање новца за операцију мале Споменке испала тако успешна, из пера уредника те рубрике, који је оног дана, такође, отпутовао у Париз, прочитао репортажу под називом „Париз је чаробан“. У којој се ниједном речју не помиње операција мале Споменке. Ваљда томе и није било место у репортажи, помислио сам. То је, та репортажа, био повод да најзад окренем број поменутог уредника. Кад сам се представио, и рекао шта желим да сазнам, изговоривши се да је на састанку, залупио ми је слушалицу. Био сам потпуно збуњен. Шта сад? Кога сад да питам? А кад би ме неко питао зашто ми је толико важно да сазнам како је прошла операција девојчице која је целу земљу дигла на ноге, не бих знао да кажем. А било ми је важно. Радозналост је као свраб, можда би то био одговор.

Стање у Бирчаниновој било је редовно: гужве пред амбасадама нису попуштале, али се време мењало, почињале су јесење кише, неки су већ склонили баште. Човек с ташном сличној мојој и даље је био тачан као сат. Можда би, после толико времена, требало да поздрављамо један другог, често помислим. Видим да има нове ципеле, дубље, јесење. Жена са кученцетом навукла прслуче, укротила дојке. Скоро да сам заборавио на девојчицу Споменку и њеног оца. Можда би се то и десило да у то време нисам сретао другог човека са девојчицом: Вукса (прочитао сам да га тако зову, још није био постао министар), водио је сваког јутра своју кћеркицу у вртић.

А онда једне вечери вест на телевизији: ухапшен лекар због, како је речено, „сумње да је потписао лажну документацију о болести девојчице на основу које је организована група покренула акцију прикупљена средстава за наводно лечење девојчице“... Видим како приводе организатора ове акције. Радознао какав сам, обратих пажњу. Дотеран човек, у сивом оделу са танким црним пругама и црвеној кравати, покушава да сакрије лице, али то преданом не успева. То је он, он, нема сумње, мој познаник из Бирча-

нинове, предузимљиви отац „оболеле” Споменке!... Опсовах гласно. Као да ће ме чути. Ту сам угасио телевизор. Потом сам дуго седео онако, без везе. Не знам зашто, можда то нема везе с оним што сам видео на телевизији, али нисам се осећао баш најбоље. Нисам. Осећао сам да у свему томе постоји и неки мој део кривице. Колики, не знам, али га има!? Увучен сам у ту игру... Притисак ми беше скочио. Ваљда због промене времена. Нагло је захладило.